

Text **Josef Chuchma**, MF Dnes

1968

Intenzita, s jakou se média i instituce zhostily 40. výročí **okupace**, je až překvapující. Zejména dobových fotografií je k vidění bezpočet.

Mnohokrát reprodukováné fotografie Josefa Koudelky se transformují v jakési „zlidovělé obrazy“

Světoběžník Josef Koudelka je coby fotograf se srpnem 1968 spojován nejčastěji, neboť jeho svědectví je tím nejkvalitnějším a nejslavnějším, které v oněch pohnutých dnech vzniklo. Při svém letošním pražském pobytu, ještě před samotným srpnovým jubileem, si povšiml, že česká společnost se teď srpnovým událostem věnuje více než před deseti lety. V roce 1998 Koudelka spolu s některými dalšími autory z agentury Magnum Photos, jíž je členem, vystavoval v české metropoli snímky z onoho přelomového roku a měl za to, že expozice Magna i jiné akce proběhly bez valného zájmu veřejnosti. A skutečně:

čtyřicáté výročí srpnových událostí došlo o poznání větší odezvy než výročí třicáté. Stálo by za úvahu, proč tomu tak bylo; jen poznamenejme, že letošní jubileum se navíc potkalo s ruským vpádem do Gruzie a rázem tím naléhavost vzpomínek vzrostla...

Ačkoli výročí pochopitelně kulminovalo ve dnech okolo jedenadvacátého srpna, některé akce přesáhly i do následujících týdnů. A především ty tady zmíníme.

Fotky, panely, brýle i tank

Josef Koudelka (1938) nejprve na jaře vydal v nakladatelství Torst knihu

Divák má díky těmto snímkům pocit, že Koudelku vlastně již zná, ačkoli osobní setkání s jeho tvorbou je daleko silnější

Foto: © Josef Koudelka / Magnum Photos

Výstava v Národním muzeu je především dílem historiků...

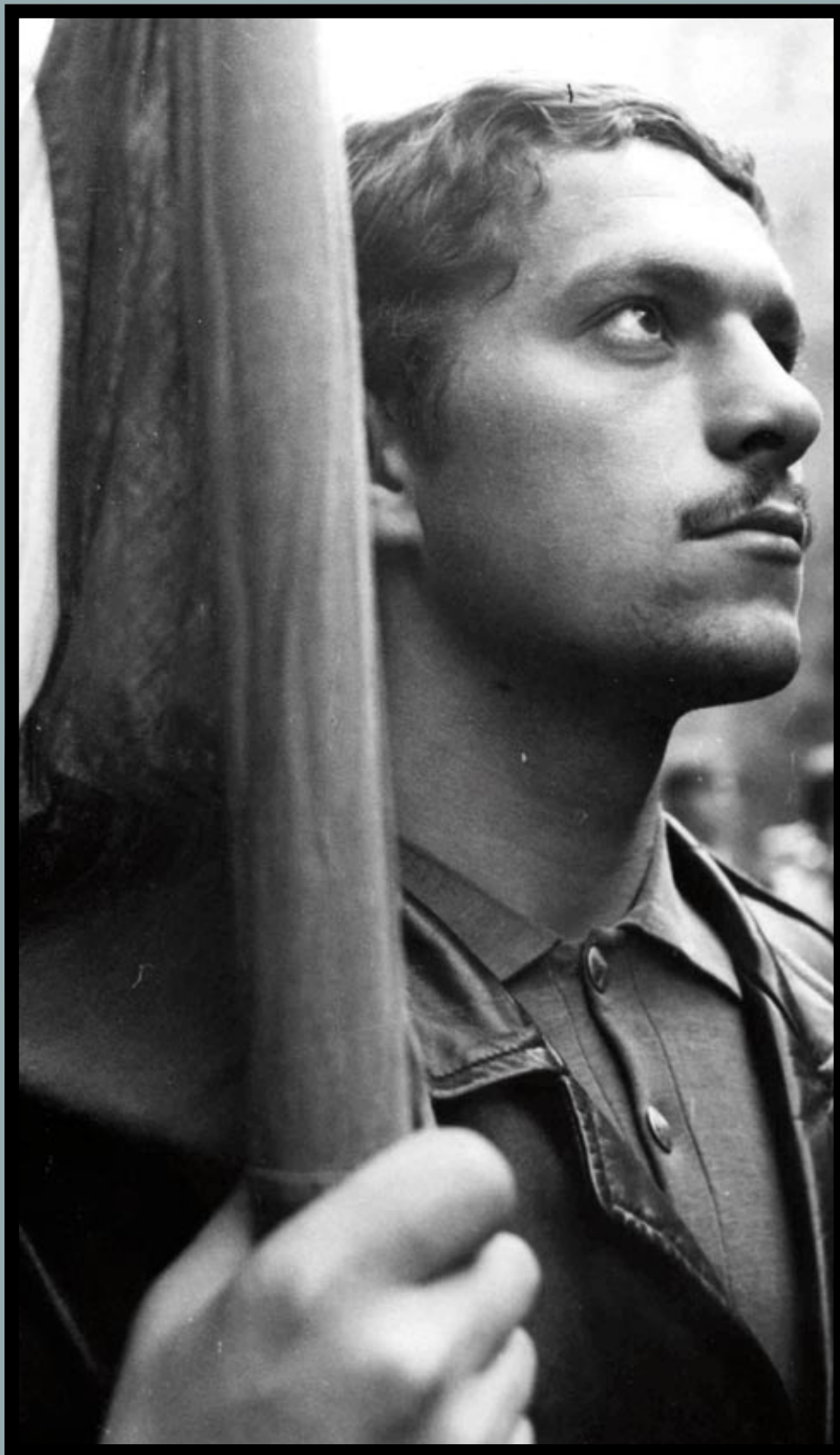
... proto klade důraz hlavně na dějinná fakta a evokaci doby

Foto: Národní muzeum - B. Novotný, archiv

Jedinečné vizuální kvality a naléhavá svědectví

Invaze 68, do které zařadil čtyři tisíce svých záběrů z prvních dnů okupace. Od 9. srpna do 13. září pak představil výběr z tohoto souboru na Staroměstské radnici v Praze. Koudelka při prezentaci postupuje následovně: má-li výstavu či mu vychází kniha, poskytne k publikaci jen několik snímků, které média houfně reprodukuje. Ty se díky tomu stávají bezmála ikonickými. V divákovi ovšem může vzniknout poněkud zkrslující dojem, že Koudelku vlastně již zná, že „ho viděl“. Jenže výstava a zejména publikace Invaze 68 nabízejí daleko více jak početně, tak především ve vyznění – naléhavou konfrontaci s ojedinělým fotografickým svědectvím.

Koudelka je několika pracemi zastoupen i na výstavě „1945 Osvobození...1968 Okupace“, instalované do 28. září ve spodním podlaží pražské Galerie Mánes. Za pořádající Pražský dům fotografie ji připravila fotografka Dana Kyndrová. Vybírala z archivů veřejných i soukromých snímky jak z osvobození Československa Rudou armádou, tak z okupace. Vznikla rozsáhlá kolekce, která se neomezuje na dokumentaci z hlavního města, nýbrž přibližuje přítomnost sovětských vojsk i na některých dalších místech – kupříkladu v Liberci, v Ostravě nebo dokonce (v případě postupu válečné fronty) ve slovenských horách.

Zatímco Koudelkův soubor je uceleným dílem s mimořádnými vizuálními kvalitami, kolekce sestavená Kyndrovou vznikala podle dvou různých měřítek. Jedním byla fotografická úroveň, druhým dokumentační hodnota. Tudíž se tu potkáme jak se špičkovými záběry symbolizujícími zlomové momenty, tak s prostými záznamy. Tato dvojlovnost je únosná, neboť dvě linie se spojují ve službě jedné věci, která stojí „nad“ fotografií jako takovou. Vydaná stejnojmenná obrazová publikace navíc pátrání v archívech zhodnocuje navždy.

Smutek a zklamané naděje...

Foto: Národní muzeum – B. Novotný, archiv

se snoubí ve fotografiích z období okupace

Naproti tomu expozice v pražském Národním muzeu nazvaná „... a přijely tanky 1968“ (ve vstupní hale a v prostoru před NM přístupná do 30. září, v ochozu 2. patra muzea až do 23. listopadu) jednoznačně klade důraz na historická fakta a evokaci doby; ostatně je dílem kolektivu historiků. Před budovou muzea stojí tank i trafika s vyloženými tiskovinami z roku 1968, ve vstupní hale běží dokumentární filmové záběry, vitríny ukazují zajímavé i kuriózní předměty...

O několik desítek metrů níž, na prostanství pod pomníkem sv. Václava, našly do 12. září útočiště fotografie, které u nás v roce 1968 exponoval rakouský fotoreportér Franz Goëss (1929), tenkrát pracující pro francouzský časopis

Paris Match. Goëss v Praze snímal mimo jiné nápisy a transparenty, jimiž občané pokryli zdi domů a výlohy obchodů. Zajímavější část výstavy nabídla fotografie ze zimních a jarních měsíců roku 1968.

K akcím na Václavském náměstí má svým pojetím blízko připomínka ve Valdštejnské zahradě Senátu Parlamentu ČR. Výstava plakátů, fotografií a jednoho obrněného transportéru se jmenuje „40 let po okupaci“ a trvá do 28. září. Zahradní cestičky lemují panely se snímky opět především projektů „lidové tvořivosti“, reagující na vpád vojsk. Jedna sada panelů obsahuje stručný historický výklad v českém i anglickém jazyce. Tento dvojjazyčný servis ostatně poskytly všechny zde zmíněné

výstavy; však také – jak soudím z osobní zkušenosti – cizinci tvoří vysoké procento návštěvníků.

Není jen Praha

Expozice však nebyly omezeny výlučně na metropoli. Mezi 28. červencem a 5. zářím byly v plzeňských Křižkovicích sádek ke spatření fotografie místního dokumentaristy Jiřího Plzáka (1933). Brněnský Dům umění zveřejnil před časem výzvu, aby mu pamětníci srpna 1968 zaslali své fotografie – jejich výstava probíhá do 5. října v ulicích centra Brna. Ve světle letošního srpna je opravdu nemožné představit si, co všechno bude publikováno, až od invaze uplyne celé půlstoletí... ■

... bezmoc, rozčilení a nepochopení, to vše je srpen 1968

